PATVIRTINTA
Telšių rajono savivaldybės mero
2026 m. spalio d. potvarkiu
Nr. M1-

Telšių rajono savivaldybės 2025 metų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaita

2026 m.

Turinys

Įvadas.....**3**
1. Demografinė situacija.....**4**
1.1. Socioekonominė situacija savivaldybėje.....4
1.2. Sveikata savivaldybėje.....5
2. 2025 metų Telšių rajono sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis.....**6**
3. Savivaldybės prioritetinių problemų analizė.....**14**
3.1. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 tūkst. gyv.....14
3.2. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 tūkst. gyv.....16
3.3. Prioritetinė problema. Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.....18
4. 2026 m. suaugusiųjų gyvensenos tyrimas **20**
Išvados.....**23**
Rekomendacijos **24**

ĮVADAS

Visuomenės sveikatos stebėsena Telšių rajono savivaldybėje vykdoma remiantis Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“ (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2026 m. liepos 1 d.). Pateikiami rodikliai atspindi, kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijos (LSS) tikslai ir jų uždaviniai.

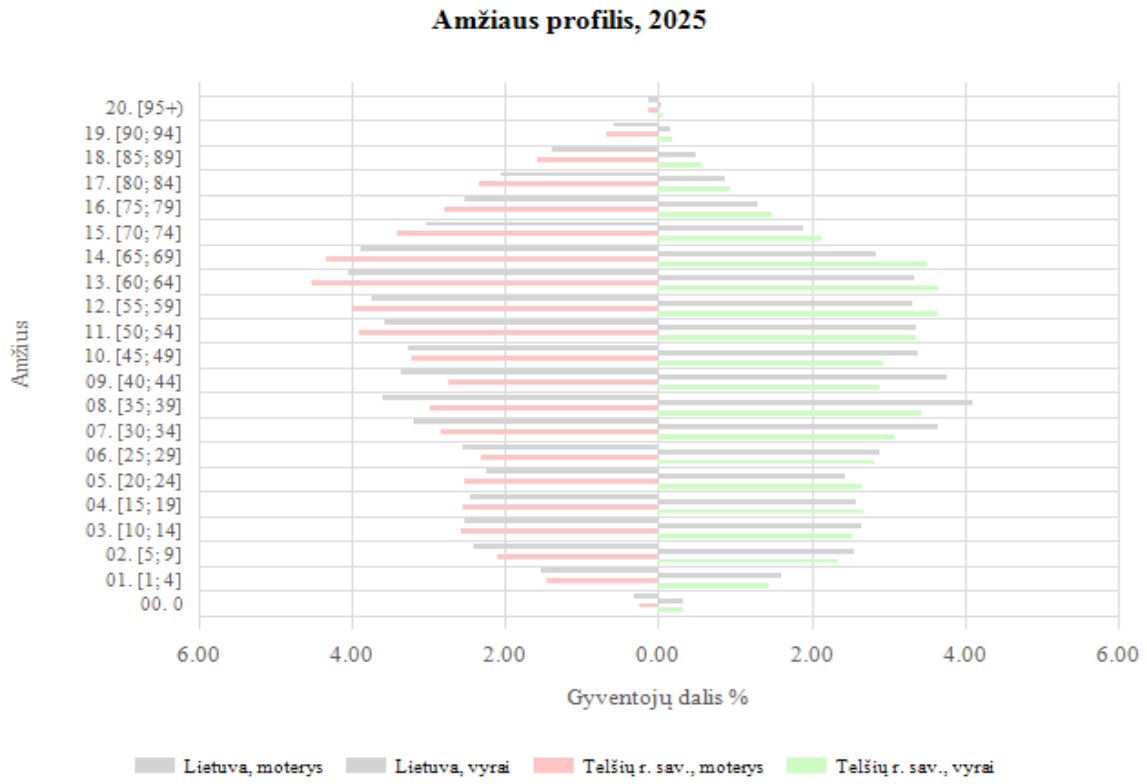
Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje. Savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitos tikslas – pateikti pagrindinius savivaldybės gyventojų sveikatą atspindinčius rodiklius, jų dinamiką ir jų pagrindu pateikti rekomendacijas bei prioritetines kryptis savivaldybės plėtros plano siekiniams, strateginio veiklos plano priemonėms.

Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

- Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalu;
- Visuomenės sveikatos stebėsenos informacine sistema sveikstat.hi.lt;
- Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registru.

1. DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

2025 metų pradžioje Telšių rajone gyveno 38 478 gyventojai, tai 366 gyventojais mažiau nei 2024 m. 53,4 proc. (20 547 asmenys) visų rajono gyventojų sudarė moterys, 46,6 proc. (17 931 asmuo) – vyrai. Miesto gyventojai sudarė 58,95 proc. (22 682 asmenys) visų rajono gyventojų, kaimo – 41,05 proc. (15 796 asmenys) visų rajono gyventojų. 2025 m. Telšių rajono savivaldybėje 0–14 m. gyventojų buvo 13,2 proc., 15-64 m. – 63,1 proc., 65 ir vyresnių – 23,7 proc. Darbingo amžiaus (15–64 m.) asmenų grupė sudaro didžiausią dalį, tačiau ji palaipsniui mažėja dėl migracijos ir visuomenės senėjimo. 1 paveiksle pavaizduotas Telšių rajono savivaldybės ir Lietuvos moterų bei vyrų 2025 m. pasiskirstymas pagal amžiaus grupes.

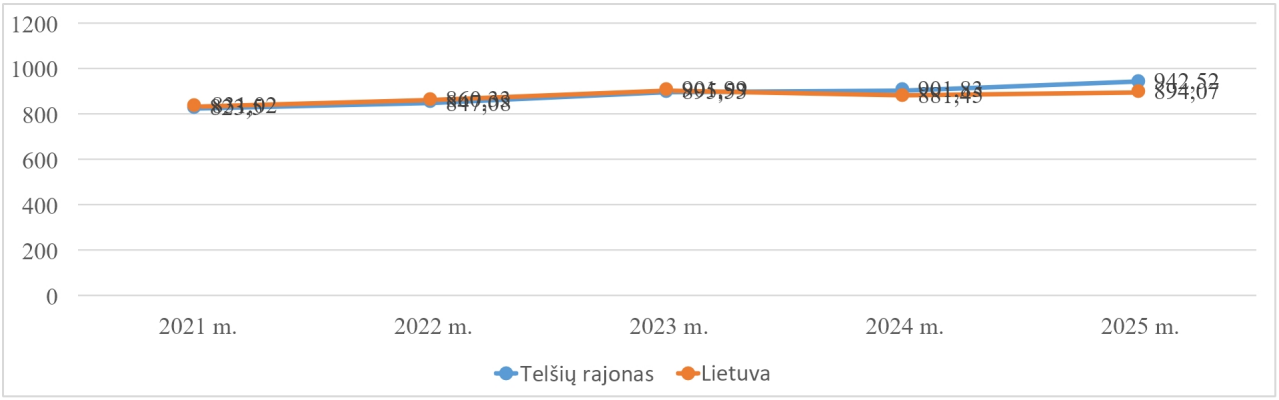
1 pav. Telšių rajono savivaldybės demografinis medis
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

1.1. Socioekonominė situacija savivaldybėje

Telšių rajono savivaldybės socioekonominę situaciją apibūdina darbo rinkos būklė, ekonominė veiklos struktūra, infrastruktūros vystymas, socialinių paslaugų prieinamumas bei gyvenimo kokybės rodikliai. Telšių rajono savivaldybėje ilgalaikis nedarbo lygis 2025 m. buvo mažesnis nei Lietuvoje. Telšių rajone ilgalaikis nedarbas siekė 1,0 proc., tuo tarpu Lietuvoje šis rodiklis buvo 1,6 proc. 2025 m. socialinių paslaugų gavėjų skaičius Telšių rajono savivaldybėje buvo 19,8 asm./1 000 gyv., tuo tarpu Lietuvoje 30,9 asm./1 000 gyv.

1.2. Sveikata savivaldybėje

2025 m. Telšių rajono savivaldybėje bendras ligotumo rodiklis siekė 942,52 atvejo 1 000 gyventojų ir buvo didesnis už Lietuvos rodiklį (894,07 atvejo 1 000 gyventojų). 2021–2025 m. laikotarpiu Telšių rajono rodiklis didėjo nuo 823,5 iki 942,52 atvejo 1 000 gyventojų (2 pav.).

2 pav. Ligotumas Telšių rajone ir Lietuvoje 2021-2025 m. (atvejų skaičius 1 000 gyv.)
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2025 m. duomenimis, Telšių rajone didžiausi sergamumo rodikliai išlieka kraujotakos sistemos (392,8 atv./1 000 gyv.), kvėpavimo sistemos (369,73 atv./1 000 gyv.), endokrininės sistemos (369,73 atv./1 000 gyv.), jungiamojo audinio ir raumenų bei skeleto (338,52 atv./1 000 gyv.), virškinimo sistemos (333,78 atv./1 000 gyv.), lyties ir šlapimo sistemos (232,23 atv./1 000 gyv.), nervų sistemos (219,48 atv./1 000 gyv.), psichikos ir elgesio sistemos (179,26 atv./1 000 gyv.) grupėse. Visi šie rodikliai buvo aukštesni už Lietuvos vidurkius.

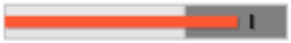
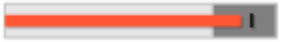
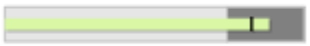
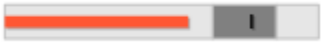
2025 m. Telšių rajone buvo registruojamas aukštas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, kurios išlieka pagrindine mirties priežastimi. Mirčių nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis Telšių rajone siekė 885,0 atv./100 tūkst. gyventojų, tuo tarpu Lietuvos vidurkis buvo 665,7 atv./100 tūkst. gyventojų. Šiai grupei priskiriamos išeminės širdies ligos, cerebrovaskulinės ligos bei kitos širdies ir kraujagyslių patologijos, kurios kartu sudaro daugiau nei 50,0 proc. visų mirčių. Antroje vietoje pagal dažnumą išlieka piktybiniai navikai (apie 20,0 proc. visų mirčių). Mirtingumas nuo piktybinių navikų Telšių rajone buvo 329,9 atv./100 tūkst. gyventojų, o Lietuvoje – 274,9 atv./100 tūkst. gyventojų.

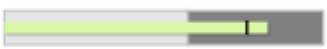
Dalyvavimas krūties vėžio, gimdos kaklelio, storosios žarnos vėžio prevencinėse programose buvo didesnis už Lietuvos vidurkį. Vaikų (6–13 m.), dalyvavusių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, dalis didėjo, bet išliko žemesnis už Lietuvos vidurkį (Telšių rajone – 9,0 proc., Lietuvoje – 12,0 proc.). Vaikų skiepijimo apimtys buvo aukštesnės už Lietuvos vidurkius.

2. 2025 METŲ TELŠIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS

Trumpiniai: SMR – standartizuotas mirtingumo rodiklis; IH – išvengiamos hospitalizacijos; ŠKL – širdies ir kraujagyslių ligos; LSS – Lietuvos sveikatos strategija.

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės reikšmės					Lietuvos reikšmės			
	Tend.	Rod.	Kiekis	3 metų vidurkis	Sant.	Rod.	Blog.	Sritis	Ger.
Strateginis tikslas									
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, kai amžius 0 (HI skaičiavimai)	→	75.4	75	76.0	0.97	77.9	71.4		83.8
Išvengiamas mirtingumas, proc. – pagal jungtinį EBPO ir Eurostato sąrašą	↑	76.8	192	78.7	1.01	76.3	93.8		67.9
1 tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį									
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą									
Savižudybių sk. (X60-X84) 100 000 gyv.	↓	18.3	7	23.3	1.01	18.1	71.3		0.0
SMR nuo tyčinio savęs žalojimo (X60-X84) 100 000 gyv.	↓	15.9	7	21.7	0.92	17.3	72.0		0.0
Bandymų žudytis skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyventojų	↑	44.5	17	37.1	1.13	39.5	84.8		6.7
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl.	↓	60.0	205	66.4	1.35	44.4	170.1		22.1
Socialinę pašalpą gaunančių šeimų skaičius 1 000 gyventojų	→	12.7	484	14.0	0.95	13.4	43.0		0.7
Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos proc.	↓	1.0	232	1.2	0.63	1.6	3.8		0.3
Gyv. skaičiaus pokytis 1000 gyv.	↓	-15.0	-573	-10.6	13.64	-1.1	-34.9		34.0
1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu									
Mirt. nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	↓	83.8	32	88.9	1.11	75.7	186.1		33.8
SMR nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	↓	77.7	32	82.3	1.09	71.5	168.1		30.0
Policijoje užregistruotų pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje skaičius 1 000 gyventojų	→	23.2	885	23.1	1.20	19.3	37.2		5.1
Serg. tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	18.3	7	28.5	0.98	18.7	109.0		0.0
Sergamumas tuberkulioze (+ recidyvai) (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	18.3	7	31.1	0.86	21.3	109.0		0.0
2 tikslas. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką									
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą									
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, sk. 10 000 gyv.	↑	0.9	2	1.7	1.00	0.9	3.1		0.0

Traumų dėl nukritimų (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.		118.5	109	139.5	0.88	135.0	189.6		77.6
Asmenų, pirmą kartą nustatytas sumažėjęs dalyvumo lygis, sk. 10 000 gyv.		112.3	264	104.0	1.59	70.8	128.2		49.7
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00–A09) 10 000 gyventojų (NVSC duom.)		123.3	471	75.4	0.72	170.7	301.0		4.6
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį									
Mirt. nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.		5.2	2	9.5	1.44	3.6	28.9		0.0
SMR nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.		4.7	2	8.5	1.38	3.4	38.1		0.0
Mirt. nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.		10.5	4	12.9	0.72	14.5	52.4		0.0
SMR nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.		10.8	4	12.0	0.79	13.6	33.8		0.0
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių									
Mirt. transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.		5.2	2	5.2	0.98	5.3	44.3		0.0
SMR transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.		5.8	2	5.5	1.16	5.0	37.3		0.0
Pėsčiųjų mirt. nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.		2.6	1	1.7	2.17	1.2	15.1		0.0
Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) sk. 10 000 gyv.		2.9	11	3.6	0.52	5.6	10.1		0.0
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą									
Oro teršalų (azoto dioksido) vidutinė metinė koncentracija savivaldybėje (µg/m³)		4.72						Ribinė vertė, 40 µg/m³	
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą									
3.1. Sumažinti alk. gėrimų, tabako, neteisėtą narkotinių ir psich. medžiagų vartojimą ir prieinamumą									
Mirt. nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.		2.6	1	0.9	0.70	3.7	20.8		0.0
SMR nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.		3.0	1	1.0	0.83	3.6	24.4		0.0
Mirt. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.		44.5	17	39.7	1.91	23.3	107.1		0.0
SMR nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.		39.4	17	38.4	1.82	21.7	91.0		0.0
Gyv. sk., tenkantis 1 tabako licencijai		177.6	38190	151.0	0.89	199.9	77.6		697.2
Gyv. sk., tenkantis 1 alkoholio licencijai		205.3	38190	140.1	1.10	185.8	43.8		417.2
Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotikais 100 000 gyv.		49.8	19	44.0	0.51	96.8	466.2		14.2

Vaikų (0–17 m.), apsinuodijusių narkotinėmis medžiagomis, skaičius 10 000 vaikų	↑	4.8	3	3.7	1.37	3.5	55.4		0.0
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius									
Kūdikių, žindytų išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	→	19.6	29	18.1	0.57	34.3	9.1		73.6
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius									
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais									
Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.	↑	26.1	992	25.0	1.34	19.5	40.8		8.7
IH dėl cukrinio diabeto sk. (18+ m.) 1 000 gyv.	↓	2.3	73	2.1	1.28	1.8	3.7		0.9
4.2. Plėtoti sveikatos infrastuktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą									
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, sk.	→	2.9	297	2.8	1.04	1.7	1.3		4.9
Šeimos gydytojų sk. 10 000 gyv.	↑	6.5	25	6.5	1.0	7.9	3.2		12.1
Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.	↑	10.3	394914	10.3	1.07	9.6	4.8		12.1
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19, atsparumas vaistams) (visi) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	2.6	1	5.2	0.74	3.5	14.5		0.0
Serg. vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19, atsparumas vaistams) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	2.6	1	4.3	1.00	2.6	14.5		0.0
Serg. ŽIV ir jo sukeltomis ligomis 10 000 gyv. (NVSC duomenys)	↑	0.5	2	0.3	0.83	0.6	1.4		0.0
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą									
Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusių	→	4.6	1	4.1	1.44	3.2	17.5		0.0
2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepijimo apimtys, proc.	→	86.8	237	89.5	1.02	85.4	50.0		96.1
1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielito, Haemophilus influenzae B skiepijimo apimtys (3 dozės), proc.	→	90.4	217	91.0	1.04	86.7	0.0		96.8
Vaikų (7-17 m.), neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	→	24.1	887	23.2	1.00	24.2	5.7		31.8
Paauglių (15–17 m.) gimdymų sk. 1000 15-17 m. moterų	↑	1.7	1	1.7	1.42	1.2	9.5		0.0
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę									
Mirt. nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	↓	885.0	338	785.5	1.33	665.7	1265.0		332.4

SMR nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	↓	753.3	338	684.8	1.20	629.8	883.7		408.8
Mirt. nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	329.9	126	315.9	1.20	274.9	457.9		133.0
SMR nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	276.8	126	268.5	1.09	253.7	426.6		143.0
Mirt. nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv	→	130.9	50	112.2	0.93	140.2	409.2		0.0
SMR nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv	→	106.8	50	95.3	0.81	131.8	323.0		0.0
Serg. II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	→	72.8	278	66.9	1.07	68.1	144.6		26.6
Tikslinės populiacijos dalis proc., 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje	↑	57.9	5206	57.9	1.04	55.5	27.1		66.1
Tikslinės populiacijos dalis proc., 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje	↑	85.7	7494	79.0	1.12	76.2	37.0		92.1
Tikslinės populiacijos dalis proc., 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje	↑	67.7	9468	63.6	1.16	58.4	31.2		70.7
Tikslinės populiacijos dalis proc., dalyvavusi ŠKL programoje	↓	41.9	4527	43.4	1.20	34.9	16.2		50.1

3 pav. 2025 m. Telšių r. savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis (Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Atsižvelgiant į LSS iškeltus tikslus ir uždavinius bei remiantis lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis[1], matoma, kad:

1. Pirmasis strateginis tikslas – mažinti socialinę atskirtį ir sveikatos netolygumus

1.1. Uždavinio „**sumažinti skurdo lygį ir nedarbą“** rodikliai Telšių rajono savivaldybėje yra nevienodi. Išlieka spartesnis nei vidutiniškai Lietuvoje gyventojų skaičiaus mažėjimas. Savižudybių skaičius yra panašus į Lietuvos vidurkį. Socialinę pašalpą gaunančių šeimų skaičiaus ir ilgalaikio nedarbo lygio rodikliai yra geresni nei šalyje. Bandymų žudytis skaičius ir mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius viršija Lietuvos vidurkį. Ypač nepalankiai išsiskiria gyventojų skaičiaus pokytis.

1.2. Uždavinio **„sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu“** rodikliai yra dvejopi. Mirtingumas nuo išorinių priežasčių ir policijoje užregistruotų pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje skaičius Telšių rajone yra didesni nei Lietuvos vidurkis. Tuo tarpu sergamumo tuberkulioze bei tuberkulioze su recidyvais rodikliai yra panašūs arba mažesni už Lietuvos vidurkį.

2. Antrasis strateginis tikslas – kurti sveiką ir saugią aplinką

2.1. Uždavinio **„kurti sveikas ir saugias darbo bei buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą“** rodikliai daugeliu atvejų yra palankūs. Žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe asmenų rodiklis atitinka Lietuvos vidurkį, o 65 metų ir vyresnių asmenų traumų dėl nukritimų bei sergamumo žarnyno infekcinėmis ligomis rodikliai yra mažesni nei šalyje. Tačiau ryškiai išsiskiria asmenų, kuriems pirmą kartą nustatytas neįgalumas, skaičius.

2.2. Uždavinio **„kurti sveikas ir palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį“** rodikliai yra panašūs į bendrus Lietuvos rodiklius. Mirtingumas nuo paskendimo Telšių rajone yra didesnis už Lietuvos vidurkį. Tuo tarpu mirtingumo nuo nukritimų rodikliai yra mažesni nei Lietuvos vidurkis.

2.3. Uždavinio **„mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių“** rodikliai yra nevienodi. Bendras mirtingumas transporto įvykiuose Telšių rajone beveik nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, o traumų dėl transporto įvykių rodiklis yra gerokai mažesnis nei šalyje. Tačiau pėsčiųjų mirtingumas nuo transporto įvykių Telšių rajone yra daugiau kaip du kartus didesnis už Lietuvos rodiklį.

2.4. Uždavinio **„mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą“** rodikliai neviršijo vidutinės metinės koncentracijos nustatytos ribinės vertės.

3. Trečiasis strateginis tikslas – formuoti sveiką gyvenseną

3.1. **Uždavinio „sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą“** rodikliai Telšių rajone yra nevienodi. Mirtingumo nuo narkotikų sąlygotų priežasčių bei nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikais, rodikliai yra mažesni nei Lietuvos vidurkis. Tačiau ypač nepalankiai išsiskiria mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių. Vaikų, apsinuodijusių narkotinėmis medžiagomis, rodiklis taip pat viršija šalies vidurkį. Vertinant prekybos prieinamumą, vienai tabako licencijai Telšių rajone tenka mažiau gyventojų nei Lietuvoje, o vienai alkoholio licencijai rodiklis yra didesnis už šalies vidurkį.

3.2. Uždavinio **„skatinti sveikos mitybos įpročius“** rodiklis išimtinai krūtimi iki 6 mėnesių amžiaus žindytų kūdikių dalis Telšių rajone yra maždaug perpus mažesnė nei šalies vidurkis.

4. Ketvirtasis strateginis tikslas – užtikrinti kokybišką ir prieinamą sveikatos priežiūrą

4.1. Uždavinio **„užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos priežiūros technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais“** rodikliai Telšių rajone yra prastesni nei Lietuvos vidurkis.

4.2. Uždavinio **„plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą“** rodikliai yra nevienodi. Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius Telšių rajone yra didesnis nei Lietuvos vidurkis, o šeimos gydytojų skaičius mažesnis. Apsilankymų pas gydytojus skaičius vienam gyventojui yra šiek tiek didesnis nei šalies vidurkis. Vaistams atsparios tuberkuliozės ir ŽIV rodikliai daugeliu atvejų yra panašūs arba mažesni nei Lietuvoje.

4.3. Uždavinio **„gerinti motinos ir vaiko sveikatą“** rodikliai yra skirtingi. Kūdikių mirtingumas Telšių rajone yra didesnis nei Lietuvos vidurkis, tačiau šį rodiklį savivaldybėje sudarė vienas mirties atvejis. Vaikų skiepijimo nuo tymų, epideminio parotito ir raudonukės bei difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielito ir *Haemophilus influenzae* B apimtys Telšių rajone yra šiek tiek didesnės už Lietuvos vidurkį. Vaikų, neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis praktiškai nesiskiria nuo šalies rodiklio. Tuo tarpu paauglių gimdymų rodiklis Telšių rajone yra didesnis nei Lietuvos vidurkis.

4.4. Uždavinio **„stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę“ rodikliai** mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų ir piktybinių navikų Telšių rajone yra didesni nei Lietuvos vidurkis. Taip pat kiek didesnis sergamumas II tipo cukriniu diabetu. Mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodikliai yra mažesni nei šalyje. Palankiai vertintinas gyventojų dalyvavimas prevencinėse programose. Krūties, gimdos kaklelio ir storosios žarnos vėžio bei širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos programų dalyvių dalis Telšių rajone yra didesnė nei vidutiniškai Lietuvoje.

Remiantis 3 pav. pateiktais rodikliais ir įvertinus savivaldybės rodiklio santykį su Lietuvos vidurkiu, matoma, jog:

1. 23 rodiklių reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (žalioji zona):

1. Socialinę pašalpą gaunančių šeimų skaičius 1 000 gyventojų;
2. Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos proc.;
3. Sergamumas tuberkulioze (+ recidyvai) (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys);
4. Traumų dėl nukritimų (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.;
5. Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00–A09) 10 000 gyventojų (NVSC duom.);
6. Mirtingumas nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.;
7. SMR nuo nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv.;
8. Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) sk. 10 000 gyv.;
9. Oro teršalų (azoto dioksido) vidutinė metinė koncentracija savivaldybėje (µg/m³);
10. Mirtingumas nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
11. Gyventojų skaičius, tenkantis 1 alkoholio licencijai;
12. Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotikais 100 000 gyv.;
13. Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius;
14. Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.;
15. Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19, atsparumas vaistams) (visi) 100 000 gyv. (TB registro duomenys);
16. 2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepijimo apimtys, proc.;
17. 1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielito, Haemophilus influenzae B skiepijimo apimtys (3 dozės), proc.;
18. Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.;
19. SMR nuo cerebrovaskulinių ligų (I60–I69) 100 000 gyv.;
20. Tikslinės populiacijos dalis proc., 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje;
21. Tikslinės populiacijos dalis proc., 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje;
22. Tikslinės populiacijos dalis proc. 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje;
23. Tikslinės populiacijos dalis proc., dalyvavusi ŠKL programoje.

2. 24 rodiklių reikšmės yra prastesnės nei Lietuvos vidurkis (raudonoji zona):

1. Bandymų žudytis skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyventojų;
2. Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl.;
3. Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.;
4. Mirtingumas nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.;
5. SMR nuo išorinių priežasčių (V00–Y98) 100 000 gyv.;
6. Policijoje užregistruotų pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje skaičius 1 000 gyventojų;
7. Asmenų, pirmą kartą nustatytas sumažėjęs dalyvumo lygis, sk. 10 000 gyv.
8. Mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.;
9. SMR nuo paskendimo (W65–W74) 100 000 gyv.;
10. Pėsčiųjų mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.;
11. Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
12. SMR nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
13. Gyventojų skaičius, tenkantis 1 tabako licencijai;
14. Vaikų (0–17 m.), apsinuodijusių narkotinėmis medžiagomis, skaičius 10 000 vaikų;

15. Kūdikių, žindytų išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.);
16. Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.;
17. IH dėl cukrinio diabeto sk. (18+ m.) 1 000 gyv.;
18. Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusių;
19. Paauglių (15–17 m.) gimdymų sk. 1000 15–17 m. moterų;
20. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv.;
21. SMR nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) 100 000 gyv.;
22. Mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.;
23. SMR nuo piktybinių navikų (C00–C96) 100 000 gyv.
24. Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.

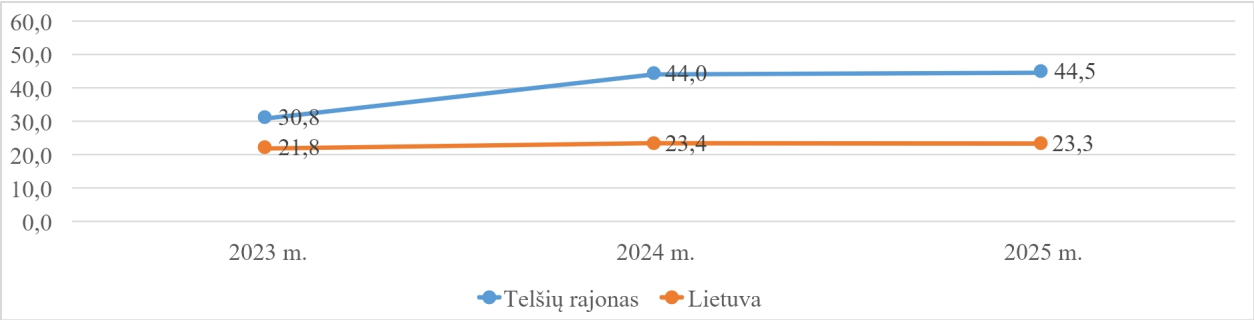
3. Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona).

3. SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ

Apibendrinus 2025 m. Telšių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklius, atrinkti prioritetiniai savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodikliai, kurių reikšmės yra raudonoje zonoje su neigiamu metų pokyčiu.

3.1. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.

2025 m. mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių Telšių rajono savivaldybėje išliko vienu nepalankiausių visuomenės sveikatos rodiklių savivaldybėje. Per metus dėl alkoholio sąlygotų priežasčių mirė 17 Telšių rajono gyventojų, o mirtingumo rodiklis siekė 44,5 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Lietuvos rodiklis buvo 23,3 atvejo 100 tūkst. gyventojų, todėl Telšių rajono rodiklis buvo 1,91 karto didesnis už šalies vidurkį. Trejų metų Telšių rajono rodiklio vidurkis siekė 39,7 atvejo 100 tūkst. gyventojų.

4 pav. Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv. Telšių rajone ir Lietuvoje 2023–2025 m. (Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2023–2025 m. laikotarpiu Telšių rajono rodiklio skirtumas nuo Lietuvos vidurkio didėjo. 2023 m. Telšių rajono mirtingumas Lietuvos vidurkį viršijo 1,41 karto, 2024 m. – 1,88 karto, o 2025 m. – jau 1,91 karto. Nors vienų metų rodiklių pokyčiams nedidelėje savivaldybėje gali turėti įtakos palyginti nedidelis absoliutus mirčių skaičius, trejų metų Telšių rajono rodiklio vidurkis (39,7 atvejo 100 tūkst. gyventojų) rodo, kad aukštas alkoholio sąlygotas mirtingumas nėra vien atsitiktinis vienų metų svyravimas (4 pav.).

2025 m. Telšių rajone nuo alkoholio sąlygotų priežasčių mirė 10 vyrų ir 7 moterys. Vyrai sudarė 58,8 proc., moterys – 41,2 proc. visų alkoholio sąlygotų mirčių. Pagal absoliutų mirčių skaičių alkoholio sąlygotos mirtys dažniau registruotos tarp vyrų. Vyrų mirčių užregistruota 1,4 karto daugiau nei moterų. Vis dėlto moterys taip pat sudarė reikšmingą visų mirčių dalį, daugiau kaip du penktadalius (1 lentelė).

1 lentelė. Alkoholio sąlygotos mirtys pagal lytį Telšių rajone 2025 m.

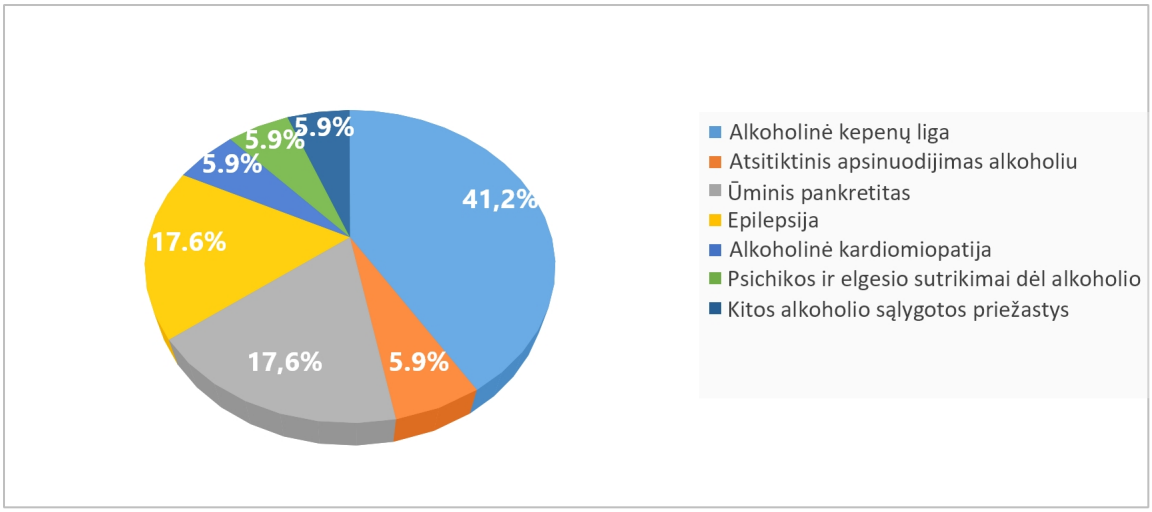
Lytis	Mirčių skaičius	Dalis nuo visų mirčių, proc.
Vyrai	10	58,8
Moterys	7	41,2
Iš viso	17	100

Analizuojant alkoholio sąlygotas mirtis pagal amžių matyti, kad didžiausia jų dalis 2025 m. teko 45–64 metų gyventojams. Šioje amžiaus grupėje registruota 11 mirčių, arba 64,7 proc. visų alkoholio sąlygotų mirčių. Tarp 65 metų ir vyresnių gyventojų registruotos 5 mirtys (29,4 proc.), o 18–44 metų amžiaus grupėje buvo 1 mirtis (5,9 proc.) (2 lentelė).

2 lentelė. Alkoholio sąlygotos mirtys pagal amžiaus grupes Telšių rajone 2025 m.

Amžiaus grupė	Mirčių skaičius	Dalis nuo visų mirčių, proc.
18–44 m.	1	5,9
45–64 m.	11	64,7
65 m. ir vyresni	5	29,4
Iš viso	17	100

Analizuojant konkrečias alkoholio sąlygotas mirties priežastis matyti, kad 2025 m. Telšių rajone daugiausia mirčių buvo susijusios su alkoholine kepenų liga. Dėl jos mirė 7 gyventojai (diagramoje – 41,2 proc.). Po 3 mirtis buvo susijusios su ūminiu pankreatitu ir epilepsija (po 17,6 proc.). Po vieną mirtį registruota dėl atsitiktinio apsinuodijimo alkoholiu, alkoholinės kardiomiopatijos, psichikos ir elgesio sutrikimų dėl alkoholio bei kitų alkoholio sąlygotų priežasčių (po 5,9 proc.) (žr. 5 pav.).

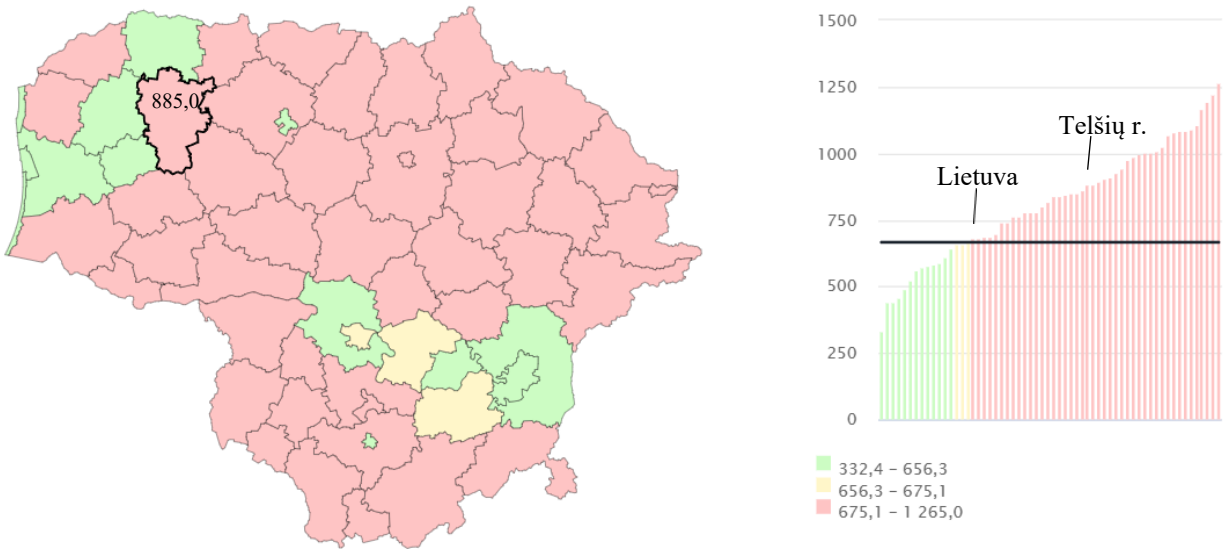
5 pav. Alkoholio sąlygotos mirtys pagal pagrindinę mirties priežastį Telšių rajone 2025 m.
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Mirčių priežasčių struktūra rodo, kad 2025 m. alkoholio sąlygotą mirtingumą Telšių rajone daugiausia sudarė ne ūmūs apsinuodijimai alkoholiu, bet su alkoholio vartojimu susijusios ligos ir sveikatos sutrikimai.

3.2. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 tūkst. gyv.

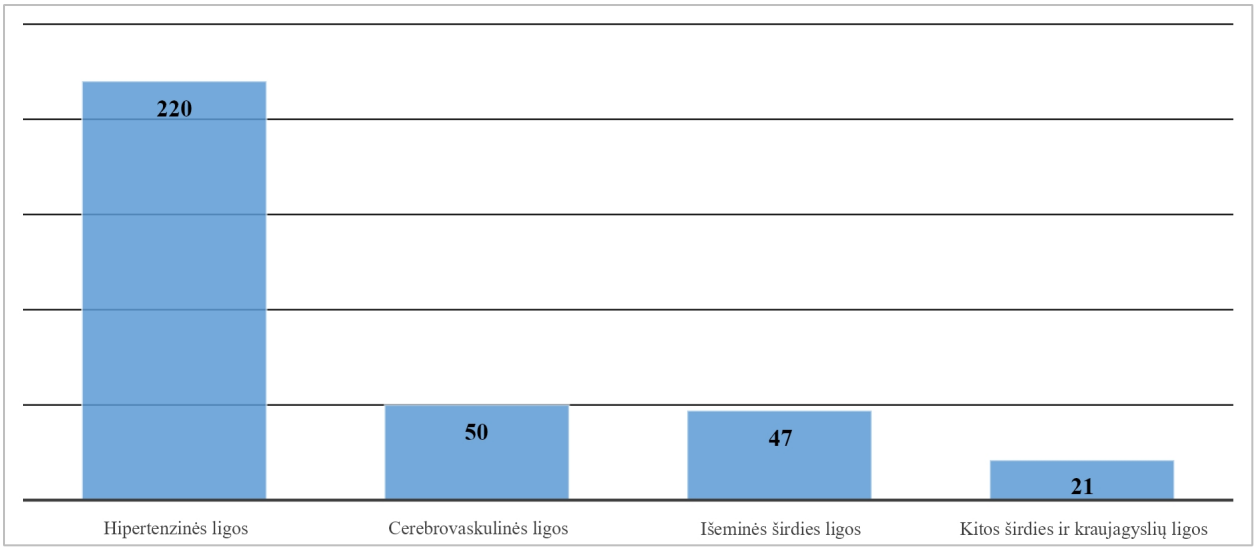
2025 m. Telšių rajono savivaldybėje nuo kraujotakos sistemos ligų mirė 338 gyventojai. Mirtingumo rodiklis siekė 885,0 atvejo 100 tūkst. gyventojų ir buvo apie 33 proc. didesnis nei Lietuvos vidurkis (665,7 atvejo 100 tūkst. gyv.) (6 pav.).

Standartizuotas mirtingumo rodiklis Telšių rajone siekė 753,3, Lietuvoje – 629,8 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Taigi net ir įvertinus gyventojų amžiaus struktūros skirtumus, Telšių rajono rodiklis išliko apie 20 proc. didesnis už šalies vidurkį.

6 pav. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų 100 000 gyv. 2025 m. Lietuvos žemėlapis
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

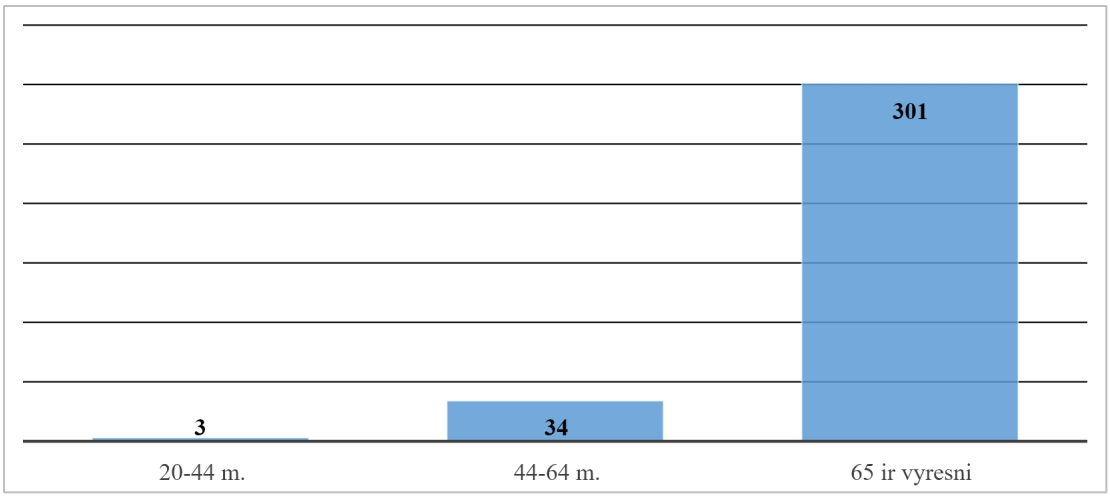
Analizuojant konkrečias mirties priežastis matyti, kad didžiausią dalį sudarė mirtys nuo hipertenzinių ligų (I10–I15). Nuo jų mirė 220 gyventojų, arba 65,1 proc. visų mirusiųjų nuo kraujotakos sistemos ligų. Nuo cerebrovaskulinių ligų (I60–I69) mirė 50 asmenų (14,8 proc.), nuo išeminės širdies ligos (I20–I25) 47 asmenys (13,9 proc.), nuo kitų širdies ir kraujagyslių ligų - 21 asmuo (6,2 proc.) (7 pav.).

7 pav. Mirčių nuo kraujotakos sistemos ligų pasiskirstymas Telšių rajone 2025 m.
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2025 m. nuo kraujotakos sistemos ligų Telšių rajone mirė 132 vyrai ir 206 moterys. Moterys sudarė 60,9 proc., vyrai – 39,1 proc. visų mirusiųjų. Didesnį moterų skaičių tarp mirusiųjų reikėtų vertinti kartu su gyventojų amžiaus ir lyties struktūra. Vien absoliutus mirčių skaičius neleidžia teigti, kad moterų mirtingumo rizika buvo didesnė, todėl išsamesnei analizei reikėtų pagal lytį standartizuotų mirtingumo rodiklių.

Didžioji dauguma mirusiųjų buvo 65 metų ir vyresni gyventojai. Šioje amžiaus grupėje registruota 301 mirtis, arba 89,1 proc. visų mirčių nuo kraujotakos sistemos ligų. 45–64 metų grupėje mirė 34 asmenys (10,1 proc.), 20–44 metų grupėje 3 asmenys (0,9 proc.), o 0–19 metų amžiaus grupėje mirčių nebuvo (8 pav.).

8 pav. Mirusiųjų nuo kraujotakos sistemos ligų pasiskirstymas pagal amžių, proc., 2025 m.
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Beveik devynios iš dešimties mirčių teko 65 metų ir vyresniems gyventojams. 37 mirtys iki 65 metų sudarė 10,9 proc. visų mirčių ir yra svarbios vertinant priešlaikinį mirtingumą.

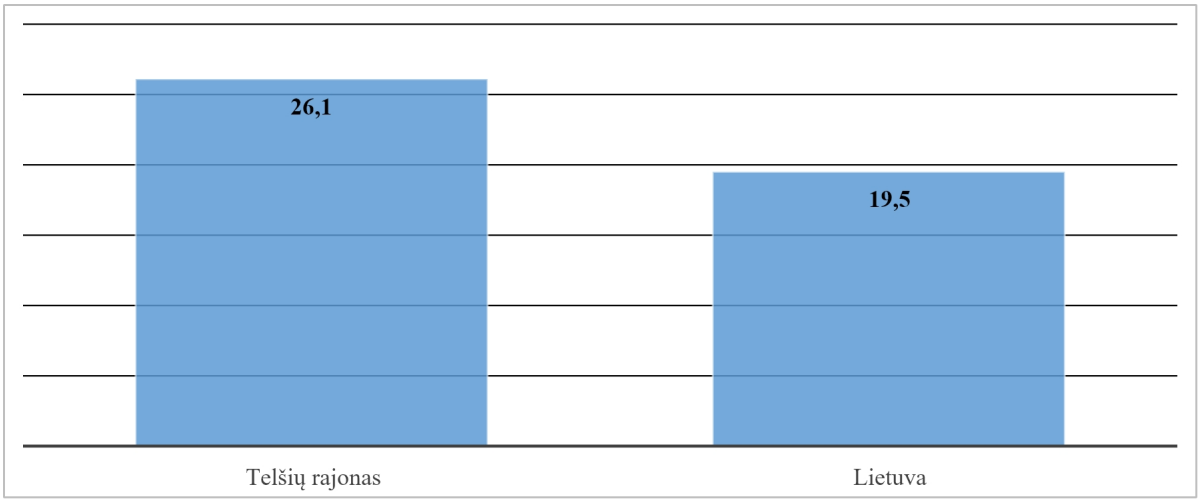
3.3. Prioritetinė problema. Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.

2025 m. išvengiamų hospitalizacijų rodiklis Telšių rajono savivaldybėje buvo reikšmingai didesnis už Lietuvos vidurkį, todėl ši sritis išskiriama kaip viena iš prioritetinių savivaldybės visuomenės sveikatos problemų. Išvengiamos hospitalizacijos yra svarbus rodiklis vertinant gyventojų sergamumo naštą, lėtinių ligų kontrolę, ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir jų tęstinumą. Šis rodiklis parodo hospitalizacijų dėl būklių, kurių dalies būtų galima išvengti laiku suteikus tinkamas ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas, mastą.

Vis dėlto didesnis išvengiamų hospitalizacijų skaičius savaime neįrodo prastesnės sveikatos priežiūros kokybės. Rodiklį gali įtakoti gyventojų amžiaus struktūra, lėtinių ligų paplitimas ir sunkumas, socialiniai bei ekonominiai veiksniai, gyventojų sveikatos raštingumas, sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir kitos aplinkybės. Todėl išvengiamų hospitalizacijų rodiklis vertinamas kartu su kitais gyventojų sveikatos būklę ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą apibūdinančiais rodikliais.

2025 m. Telšių rajono savivaldybėje užregistruotos 992 išvengiamos hospitalizacijos. Išvengiamų hospitalizacijų rodiklis siekė 26,1 atvejo 1 000 gyventojų, o Lietuvos vidurkis buvo 19,5 atvejo 1 000 gyventojų (9 pav.). Taigi Telšių rajono savivaldybės rodiklis buvo 1,34 karto, arba apie 34 proc., didesnis už Lietuvos vidurkį.

Trejų metų Telšių rajono savivaldybės išvengiamų hospitalizacijų rodiklio vidurkis siekė 25,0 atvejo 1 000 gyventojų. Tai leidžia teigti, kad 2025 m. nustatytas aukštas rodiklis nėra vien atsitiktinis vienų metų svyravimas ir problema savivaldybėje yra tęstinė.

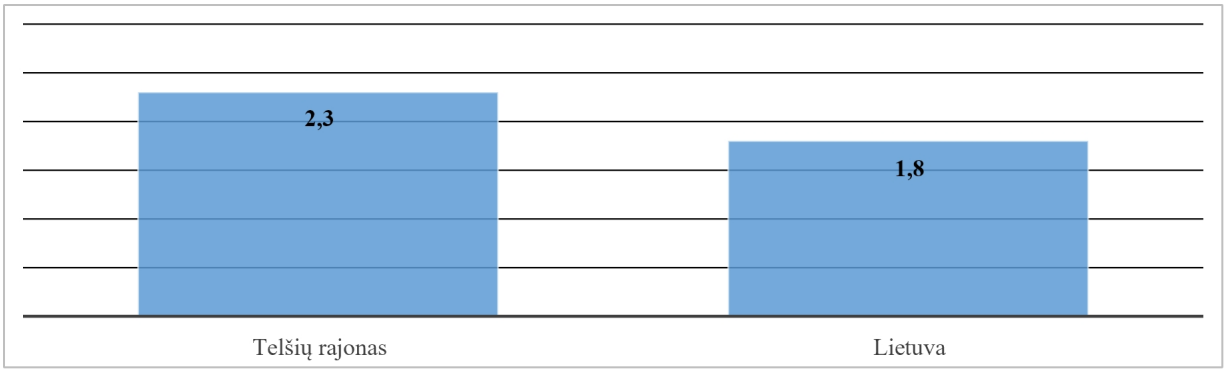

9 pav. Išvengiamų hospitalizacijų rodiklis Telšių rajone ir Lietuvoje 2025 m., atvejai 1 000 gyv.
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2025 m. Telšių rajono savivaldybėje užregistruoti 278 II tipo cukrinio diabeto atvejai, o sergamumo rodiklis siekė 72,8 atvejo 10 tūkst. gyventojų. Lietuvos rodiklis buvo 68,1 atvejo 10 tūkst. gyventojų. Telšių rajono savivaldybės rodiklis buvo apie 1,07 karto didesnis už šalies vidurkį. Išvengiamų hospitalizacijų dėl cukrinio diabeto ir sergamumo II tipo cukriniu diabetu rodikliai kartu pagrindžia poreikį detaliau vertinti šios lėtinės ligos kontrolę savivaldybėje. Vis dėlto vien iš bendrųjų sveikatos rodiklių negalima nustatyti, ar dažnesnes hospitalizacijas lemia sunkesnė pacientų sveikatos būklė, nepakankama ligos kontrolė, gydymo tęstinumo problemos, pavėluotas kreipimasis į sveikatos

priežiūros įstaigas, paslaugų prieinamumas ar kiti veiksniai. Tam būtini detalesni pacientų ir sveikatos priežiūros paslaugų duomenys.

Telšių rajono išvengiamų hospitalizacijų dėl cukrinio diabeto rodiklis 2025 m. buvo didesnis už Lietuvos rodiklį. 2025 m. Telšių rajone 1 000 suaugusių gyventojų teko 2,3 išvengiamos hospitalizacijos dėl cukrinio diabeto, o Lietuvoje – 1,8. (žr. 10 pav.). Tai rodo, kad cukrinio diabeto kontrolė yra viena iš sričių, kuriai tikslinga skirti išsamesnį dėmesį. Vertinant šiuos duomenis svarbu atsižvelgti ir į sergamumą II tipo cukriniu diabetu.

10 pav. Išvengiamų hospitalizacijų dėl cukrinio diabeto rodiklis Telšių rajone 1 000 suaugusių gyv. (Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Vertinant išvengiamas hospitalizacijas, svarbu atsižvelgti į pirminės ambulatorinės sveikatos priežiūros prieinamumą. 2025 m. Telšių rajono savivaldybėje buvo 6,5 šeimos gydytojo 10 tūkst. gyventojų, o Lietuvos vidurkis siekė 7,9 šeimos gydytojo 10 tūkst. gyventojų. Tuo pačiu laikotarpiu apsilankymų pas gydytojus skaičius Telšių rajone buvo šiek tiek didesnis nei vidutiniškai Lietuvoje – atitinkamai 10,3 ir 9,6 apsilankymo vienam gyventojui.

3 lentelė. Su išvengiamomis hospitalizacijomis susiję Telšių rajono savivaldybės ir Lietuvos rodikliai 2025 m.

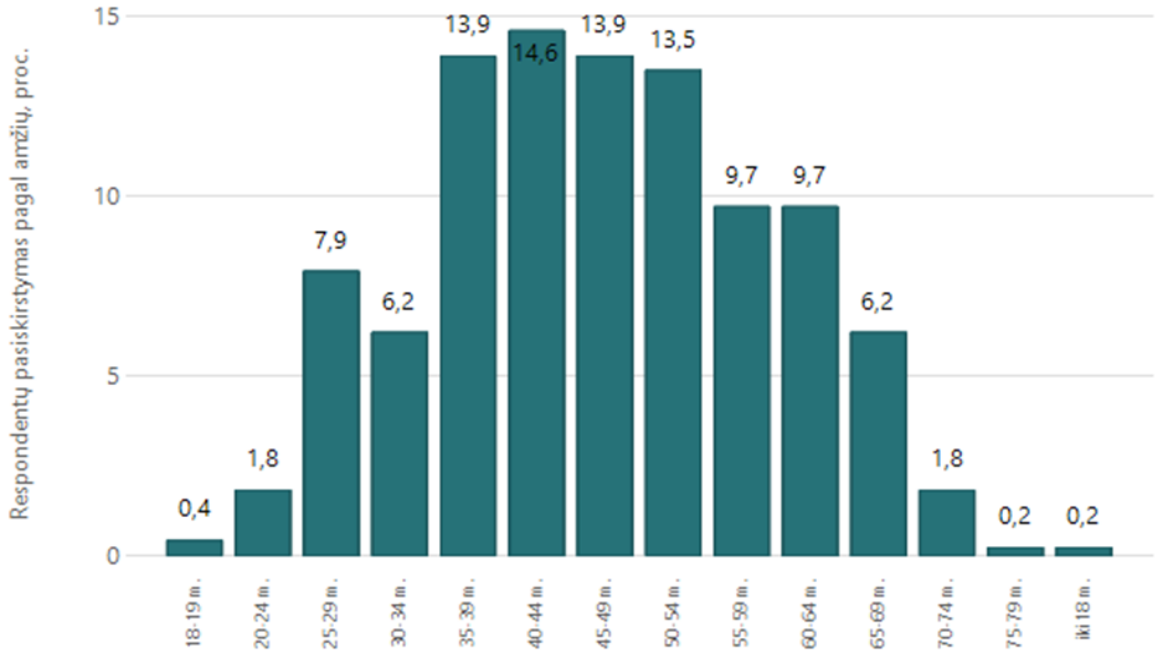
Rodiklis	Telšių rajonas	Lietuva
Išvengiamos hospitalizacijos, 1 000 gyventojų	26,1	19,5
Išvengiamos hospitalizacijos dėl cukrinio diabeto, 1 000 suaugusių gyventojų	2,3	1,8
Šeimos gydytojų skaičius, 10 tūkst. gyventojų	6,5	7,9
Apsilankymų pas gydytojus skaičius 1 gyventojui	10,3	9,6
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu, 10 tūkst. gyventojų	72,8	68,1

Šių rodiklių visuma atskleidžia svarbią situaciją: nors Telšių rajono gyventojai pas gydytojus lankėsi šiek tiek dažniau nei vidutiniškai Lietuvoje, šeimos gydytojų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, buvo mažesnis, o išvengiamų hospitalizacijų rodiklis buvo gerokai didesnis. Šis palyginimas savaime neįrodo tiesioginio priežastinio ryšio tarp šeimos gydytojų skaičiaus ir išvengiamų hospitalizacijų. Tačiau jis pagrindžia poreikį išsamiau vertinti ne tik bendrą apsilankymų skaičių, bet ir realų pirminės sveikatos priežiūros prieinamumą, pacientų galimybes laiku patekti pas šeimos gydytoją, lėtinių ligų stebėsenos tęstinumą ir suteikiamų paslaugų struktūrą.

4. 2026 M. SUAUGUSIŲJŲ GYVENSENOS TYRIMAS

2026 m. kovo – gegužės mėn. visoje Lietuvoje vyko suaugusiųjų gyvensenos tyrimas. Gyvensenos stebėsenos tyrimai atliekami vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488, „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“, kuriame nustatyta, kad savivaldybės visuomenės sveikatos biurai pagal Higienos instituto parengtą metodiką ir klausimynus ne rečiau nei kas 4 metus atlieka savivaldybės gyventojų gyvensenos stebėsenos tyrimus. Suaugusiųjų apklausai naudotas standartizuotas klausimynas, kurį sudaro 26 gyvensenos rodikliai. Klausimyno rodikliai suskirstyti į 3 grupes. Tyrimą Telšių rajono savivaldybėje atliko Telšių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras.

Gyvensenos tyrime dalyvavo 453 Telšių rajono gyventojai, iš jų 204 vyrai ir 244 moterys, 5 respondentai lyties nenurodė. Respondentai buvo įvairaus amžiaus. Didžiausią dalį sudarė 40–44 metų (14,6 proc.), po 13,9 proc. – 35–39 metų ir 45–49 metų, 13,5 proc. – 50–54 metų gyventojai. Po 9,7 proc. respondentų priklausė 55–59 ir 60–64 metų amžiaus grupėms.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių
(Šaltinis: Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Palyginus Telšių rajono ir Lietuvos suaugusiųjų gyvensenos rodiklius, matyti, kad Telšių rajone dalis rodiklių yra palankesni nei šalies vidurkis. Geriau vertinama gyvenimo kokybė ir dabartinė sveikatos būklė, didesnė gyventojų dalis jaučiasi laimingi. Taip pat Telšių rajone mažesnė kasdien tabako gaminius vartojančių, ilgalaikių sveikatos problemų turinčių, prislėgtą nuotaiką ar nerimą patiriančių gyventojų dalis. Palankesni ir kai kurie saugaus elgesio bei mitybos rodikliai. Dažniau segimas saugos diržas, rečiau vartojami saldinti ir energiniai gėrimai.

Tačiau dalis Telšių rajono rodiklių yra prastesni už Lietuvos vidurkį. Gyventojai rečiau kasdien valgo vaisius ir daržoves, dažniau vartoja saldumynus, elektronines cigaretes ir alkoholinius gėrimus kartą per savaitę ar dažniau. Taip pat mažesnė fiziškai aktyvių, atšvaitus ir dviratininko šalmą

naudojančių gyventojų dalis. Mažesnė dalis gyventojų per pastaruosius metus sėkmingai pakeitė savo gyvenseną dėl sveikatos. Detalesnė visų vertintų gyvensenos rodiklių analizė pateikiama 4 lentelėje.

4 lentelė. Suaugusiųjų gyvensenos rodikliai Telšių rajone ir Lietuvoje 2026 m.

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė, %	Lietuvos rodiklio reikšmė, %	Santykis savivaldybė / Lietuva
1.	Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną valgo vaisius (neskaitant sulčių), dalis	35,1	36,9	0,95
2.	Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves (neskaitant bulvių), dalis	45,0	47,2	0,95
3.	Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną valgo saldumynus, dalis	26,3	19,0	1,38
4.	Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną geria nealkoholinius saldintus gėrimus, dalis, dalis	2,7	4,5	0,60
5.	Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną geria energinius gėrimus, dalis	0,9	1,9	0,47
6.	Suaugusiųjų, kurie papildomai nededa druskos į paruoštą maistą, dalis	35,5	36,2	0,98
7.	Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų kasdien vartojo tabako gaminius, dalis	10,8	14,1	0,77
8.	Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių kasdien vartojo tabako gaminius, dalis	10,6	13,9	0,76
9.	Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų kasdien rūkė elektronines cigaretes arba naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui, dalis	8,4	7,0	1,20
10.	Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių kasdien rūkė elektronines cigaretes arba naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui, dalis	8,8	6,9	1,27
11.	Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų kasdien vartojo alkoholinius gėrimus, dalis	0,9	1,0	0,90
12.	Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų vartojo alkoholinius gėrimus kartą per savaitę ir dažniau, dalis	23,4	20,6	1,14
13.	Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių vartojo alkoholinius gėrimus kartą per savaitę ir dažniau, dalis	20,3	17,7	1,15
14.	Suaugusiųjų, kurie bent kartą per savo gyvenimą vartojo narkotinių ar psichotropinių medžiagų (narkotikų) be gydytojo paskyrimo, dalis	13,5	11,2	1,21
15.	Suaugusiųjų, kurie užsiima energinga fizine veikla bent po 30 min. 5 dienas ir daugiau per savaitę, dalis	19,9	25,2	0,79

16.	Suaugusiųjų, kurie visada tamsiu paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus, dalis	23,8	27,5	0,87
17.	Suaugusiųjų, kurie visada segi saugos diržą važiuodami automobiliu, dalis	96,5	94,3	1,02
18.	Suaugusiųjų, kurie visada dėvi šalmą važiuodami dviračiu, dalis	10,9	14,5	0,75
19.	Suaugusiųjų, kurie neturi nė vieno artimo žmogaus, kuriuo galėtų pasitikėti susidūrus su sunkiomis asmeninėmis problemomis, dalis	1,3	5,1	0,26
20.	Suaugusiųjų, kuriuos per praėjusį mėnesį buvo apėmusi prislėgta nuotaika, nerimas, buvo paniurę ar prislėgti šiek tiek labiau ar daug labiau nei anksčiau, dalis	12,9	16,9	0,76
21.	Suaugusiųjų, kurie savo gyvenimo kokybę vertina kaip gerą ar labai gerą, dalis	86,3	74,8	1,15
22.	Suaugusiųjų, kurie savo dabartinę sveikatos būklę vertina kaip gerą ar labai gerą, dalis	77,3	64,9	1,19
23.	Suaugusiųjų, kurie jaučiasi laimingi ar labai laimingi, dalis	72,4	63,8	1,13
24.	Suaugusiųjų, kurie turi ilgalaikių sveikatos problemų, dalis	32,7	37,9	0,86
25.	Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bandė keisti savo gyvenseną dėl sveikatos ir pakeitė, dalis	39,7	50,0	0,79
26.	Suaugusiųjų, kurie visada dėvi šalmą važiuodami paspirtuku, dalis	69,7	71,5	0,98

Žalia – rezultatai geresni už Lietuvos vidurkį

Raudona – rezultatai blogesni už Lietuvos vidurkį

IŠVADOS

2025 m. dėl alkoholio sąlygotų priežasčių mirė 17 Telšių rajono gyventojų, o mirtingumo rodiklis siekė 44,5 atvejo 100 tūkst. gyventojų ir buvo 1,91 karto didesnis už Lietuvos vidurkį – 23,3 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Trejų metų Telšių rajono rodiklio vidurkis taip pat išliko aukštas ir siekė 39,7 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Šie duomenys rodo, kad alkoholio vartojimo sąlygojama žala Telšių rajone išlieka aktuali visuomenės sveikatos problema.

2025 m. mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis Telšių rajone siekė 885,0 atvejo 100 tūkst. gyventojų, kai Lietuvos vidurkis buvo 665,7 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Nuo šių ligų rajone mirė 338 gyventojai. Standartizuotas mirtingumo rodiklis taip pat buvo didesnis už šalies vidurkį. Kraujotakos sistemos ligos išlieka pagrindine mirties priežastimi.

2025 m. išvengiamų hospitalizacijų rodiklis Telšių rajone siekė 26,1 atvejo 1 000 gyventojų, kai Lietuvos vidurkis buvo 19,5 atvejo 1 000 gyventojų. Iš viso užregistruotos 992 išvengiamos hospitalizacijos. Išvengiamų hospitalizacijų dėl cukrinio diabeto rodiklis taip pat buvo didesnis nei Lietuvoje. Be to, šeimos gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų Telšių rajone buvo mažesnis už Lietuvos vidurkį.

Apibendrinant atliktą 2026 metų Telšių rajono savivaldybės suaugusiųjų gyvensenos tyrimą, galima teigti, kad Telšių rajono savivaldybėje dalis suaugusiųjų gyvensenos ir sveikatos rodiklių yra geresni už Lietuvos vidurkį, ypač gyvenimo kokybės, subjektyviai vertinamos sveikatos būklės ir laimingumo rodikliai. Tačiau Telšių rajone nustatyta didesnė nei Lietuvoje suaugusiųjų, vartojančių alkoholinius gėrimus kartą per savaitę ir dažniau, taip pat saldumynus ir elektronines cigaretes vartojančių gyventojų dalis. Tai rodo, kad Telšių rajone svarbu ir toliau skirti daugiau dėmesio sveikos mitybos, fizinio aktyvumo ir saugaus elgesio skatinimui, taip pat elektroninių cigarečių ir dažno alkoholinių gėrimų vartojimo mažinimui.

REKOMENDACIJOS

Politikos formuotojams

- Alkoholio vartojimo žalos mažinimą išlaikyti viena iš prioritetinių visuomenės sveikatos stiprinimo krypčių, numatant tęstines prevencines priemones savivaldybės strateginiuose ir veiklos planuose.
- Skatinti sveikatos priežiūros, visuomenės sveikatos, socialinių paslaugų, psichikos sveikatos bei priklausomybės ligų gydymo įstaigų tarpinstitucinį bendradarbiavimą, siekiant kuo anksčiau nustatyti rizikingai alkoholį vartojančius asmenis ir užtikrinti jiems reikalingos pagalbos prieinamumą.
- Remti alkoholio vartojimo prevencijos programas, orientuotas į gyventojų informuotumo didinimą, sveikos gyvensenos skatinimą ir žalingo alkoholio vartojimo pasekmių mažinimą.
- Širdies ir kraujagyslių ligų prevenciją išlaikyti viena pagrindinių savivaldybės visuomenės sveikatos stiprinimo krypčių.
- Sudaryti palankias sąlygas gyventojams reguliariai vertinti pagrindinius širdies ir kraujagyslių ligų rizikos veiksnius, arterinį kraujospūdį, gliukozės ir cholesterolio kiekį kraujyje, kūno svorį bei kitus rodiklius.
- Plėtoti ir remti fizinio aktyvumo, sveikos mitybos, rūkymo prevencijos bei svorio kontrolės programas bendruomenėse.
- Skatinti sveikatos priežiūros ir visuomenės sveikatos įstaigų bendradarbiavimą, siekiant didinti gyventojų informuotumą ir dalyvavimą širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos programoje.
- Stiprinti pirminės ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir tęstinumą, ypatingą dėmesį skiriant lėtinėmis ligomis sergantiems gyventojams.
- Skatinti šeimos gydytojų, bendrosios praktikos slaugytojų ir kitų sveikatos priežiūros specialistų komandinį darbą bei lėtinėmis ligomis sergančių pacientų aktyvią stebėseną.
- Vertinti išvengiamų hospitalizacijų priežastis pagal ligų grupes, gyventojų amžių ir kitas charakteristikas bei pagal gautus rezultatus planuoti tikslines intervencijas.
- Skatinti ambulatorinių, slaugos ir kitų sveikatos priežiūros paslaugų koordinavimą, siekiant mažinti hospitalizacijų, kurių būtų galima išvengti laiku suteikus tinkamas pirminės sveikatos priežiūros paslaugas, skaičių.

Visuomenės sveikatos specialistams

- Vykdyti tikslines informavimo ir sveikatos stiprinimo veiklas, akcentuojant alkoholio poveikį širdies ir kraujagyslių, kepenų, onkologinių bei kitų lėtinių ligų rizikai.
- Stiprinti gyventojų sveikatos raštingumą, informuojant apie galimybes gauti pagalbą dėl žalingo alkoholio vartojimo ar priklausomybės.
- Tęsti gyventojų informavimą apie fizinio aktyvumo, subalansuotos mitybos, rūkymo atsisakymo ir kūno svorio kontrolės reikšmę širdies ir kraujagyslių ligų prevencijai.
- Išlaikyti aukštą dalyvavimo širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos programoje lygį ir aktyviai kviesti joje dar nedalyvaujančius tikslinės grupės gyventojus.
- Skatinti lėtinėmis ligomis sergančių gyventojų fizinį aktyvumą, sveikatai palankią mitybą ir kitus sveikos gyvensenos įpročius.